

Van startbekwaam naar bekwaam

Ondersteuning en groei in de eerste jaren van het beroep

Het voorbereiden, nakijken, het zich eigen maken van de schoolcultuur, de oudergesprekken, het mentoraat: het zijn allemaal zaken die van startende leraren veel tijd en energie vragen. Maar de kern is natuurlijk het lesgeven, een activiteit die je hoofdzakelijk alleen uitvoert. De lerarenopleiding heeft voor al deze taken de basis gelegd, in een relatief veilige en begeleide omgeving. Maar na de opleiding sta je er in je eentje voor. Veel startende leraren ervaren de eerste jaren van lesgeven daarom als zwaar. (Lees bijvoorbeeld de drie portretten van startende leraren in Van Twaalf tot Achttien, juni 2015).

TEKST MARCO SNOEK EN HANNEKE HALLINK

een weerbarstige werkelijkheid en een verantwoordelijkheid die zwaar wordt gevoeld.

In veel scholen hebben enkele ervaren leraren de taak om nieuwe collega's als coach te ondersteunen. Vaak worden die coaches gedreven door de herinnering aan hun eigen eerste ervaringen (zie bijvoorbeeld de coaches die in het decembernummer aan het woord kwamen). Ze streven ernaar dat de nieuwe docenten zich thuis voelen in de school, zich niet alleen voelen staan en positieve ervaringen opdoen in hun lessen. Daarvoor hebben ze vaak zelf programma's ontwikkeld met verschillende onderdelen. Lesbezoek met nabesprekingen is vaak de kern, maar daarnaast zijn er startbijeenkomsten, intervisiegroepen en workshops. De coaches willen hun protegés met raad en daad bijstaan. Dat kan zijn door het aanreiken van modellen en structuren die helpen bij het klassenmanagement maar net zo goed door het stimuleren van reflectie op de gegeven les: wat wil ik de leerlingen leren en hoe geef ik dat vorm? En zo beoogt men de kersverse leraren verder te professionaliseren en een luisterend oor te bieden en dat is minstens zo belangrijk.

Amsterdamse samenwerking

Hoewel op de meeste scholen tegenwoordig nieuwe leraren in meer of mindere mate structureel worden begeleid, neemt dat het gevoel van starters dat ze er alleen voor staan nog niet weg. Ook coaches zijn vaak zelf het wiel aan het uitvinden als het gaat om het ontwikkelen van goede begeleidingsprogramma's. Op verschillende plekken in Nederland wordt momenteel gekeken hoe begeleidingsprogramma's versterkt kunnen worden, onder andere in het landelijke project Begeleiding Startende Leraren onder regie van de Rijksuniversiteit Groningen, en in verschillende regionale projecten.

In Amsterdam werken coaches van startende leraren vanuit 19 scholen voor voortgezet onderwijs een jaar lang samen aan de ontwikkeling van begeleidingsprogramma's voor startende leraren. Vertrekpunt voor ontwikkeling zijn inzichten en ervaringen van coaches die vorig jaar bij elkaar gebracht zijn. Vanuit een inventarisatie van ervaringen op hun eigen scholen en de discussies die dat opleverde hebben de coaches een 'Handreiking voor de begeleiding van startende leraren' geschreven. Deze handreiking gaat uit van een driejarig begeleidingstraject, om daarmee de groei van startbekwaam naar bekwaam leraarschap zo goed mogelijk te ondersteunen. Onderdelen van de begeleiding zijn individuele coaching, enculturatie en professionele ontwikkeling. Naast een goed inhoudelijk programma zijn echter ook organisatorische randvoorwaarden van groot belang: ruimte voor professionele ontwikkeling door lesreductie en het voorkomen dat starters direct de verantwoordelijkheid voor complexe taken krijgen, deskundige begeleiders die over goede coachingsvaardigheden beschikken, heldere afspraken over de scheiding tussen begeleiding en beoordeling, en inbedding in het strategisch personeelsbeleid van de school.

De inzichten uit de handreiking sluiten goed aan bij de inzichten die ingebracht worden vanuit het project Frisse Start, de Amsterdamse tak van het landelijke project Begeleiding Startende Leraren. Met behulp van een zelfscan vanuit Frisse Start hebben coaches, directeuren en personeelsmedewerkers de situatie in hun school vergeleken om witte vlekken

Een goed begeleidingsprogramma voor startende leraren kan hen ondersteunen, niet alleen bij het 'landen' in de school en het omgaan met de stress van de eerste echte zelfstandige beroepspraktijk. Begeleidingsprogramma's kunnen ook een belangrijke rol spelen bij de groei van startbekwaam leraar naar bekwaam leraar.

Tussen voldoening en slapeloze nachten

Lesgeven: het kan je energie geven maar ook maken dat je je leeggezogen voelt. Het is het verschil tussen hard werken met voldoening en hard werken met het gevoel dat je nooit klaar bent. Beginnende leraren starten met een diploma op zak, veel bevoegdheid en interesse in leerlingen, maar stuiten vaak op

en prioriteiten ten aanzien van begeleidingsprogramma's te identificeren. Good practices worden gedeeld en samen zoeken scholen naar oplossingen bij dilemma's, zoals de spanning tussen sturing en zelfsturing en tussen begeleiden en beoordelen en vraagstukken ten aanzien van financiering en kwaliteitszorg.

Begeleiding gericht op ontwikkeling

De begeleiding van startende leraren in Amsterdamse scholen is niet alleen gericht op het welbevinden van de starter, maar ook op verdere groei van startbekwame naar bekwame leraar. Een van de instrumenten die daarbij ingezet kan worden is het ICALT-instrument van de Rijksuniversiteit Groningen. Dit observatie-instrument brengt de pedagogisch-didactische vaardigheden van startende leraren in kaart en laat zien waar de 'zone van naaste ontwikkeling' ligt. Dit geeft starters en coaches concrete handvatten bij ontwikkeling en begeleiding.

Binnen de cao van het primair onderwijs is vastgelegd dat startende leraren binnen drie jaar een ontwikkeling van 'startbekwaam' naar 'basisbekwaam' moeten doormaken. Door het beschrijven van een beoogd competentieniveau wordt een begeleidingstraject doelgericht, omdat er zowel voor de starter als de coach een duidelijk ontwikkelperspectief beschreven is. Binnen het Amsterdamse project Juniorleraar is een dergelijk ontwikkelperspectief beschreven in de vorm van een bekwaamheidsniveau dat voor starters na drie jaar haalbaar zou moeten zijn. In 23 bekwaamheden zijn competenties beschreven op het terrein van pedagogisch handelen, didactisch handelen en collegiale samenwerking. De bekwaamheden zijn vertaald naar een begeleidingsinstrument in de vorm van dialoogkaarten. Achtergrond van de dialoogkaarten is dat de kwaliteit van leraren niet alleen bepaald wordt door het handelen in de klas,

maar ook gebaseerd is op opvattingen, overtuigingen en kennis die dat handelen sturen. Die opvattingen, overtuigingen en onderliggende kennis kunnen op tafel komen in een professionele dialoog tussen leraren of tussen de leraar en zijn coach waar niet de nadruk ligt op ontbrekende kwaliteiten, maar waar de focus ligt op het wederzijds expliciteren en inspireren.

Naar erkenning van startende leraren

Laten we vaststellen dat startende leraren niet alleen maar leraren zijn die zich nog verder moeten ontwikkelen en die het zwaar hebben in de eerste jaren van de beroepsuitoefening. Het zijn geen gemankeerde leraren, met deficiënties. Het zijn vooral leraren die fris een school binnen komen, met hun eigen opvattingen en ideeën die een nieuwe impuls en inspiratiebron kunnen vormen voor een school. Goede begeleidingsprogramma's richten zich daarmee dus niet alleen op de ondersteuning van de startende leraar, maar ook op de meerwaarde die starters voor de hele school kunnen hebben. Het zijn leraren die we nodig hebben voor de ontwikkeling van het onderwijs en die we willen behouden voor de toekomst. ●

► **Marco Snoek is lector Leren & Innoveren aan het Kenniscentrum Onderwijs en Opvoeding van de Hogeschool van Amsterdam. Hanneke Hallink is expert themaleren en Nederlands op het IJburg College. Ze is ook coach van startende leraren.**

Kijk voor meer informatie over Begeleiding Startende Leraren en ICALT op <https://www.leraar24.nl/dossier/5938/begeleiding-startende-leraren#tab=0>

De dialoogkaarten zijn te bestellen bij de Hogeschool van Amsterdam (www.hva.nl/juniorleraar). De kosten zijn 35,00 Euro.

Op deze site is ook de Kennisbasis Startende Leraren te downloaden.